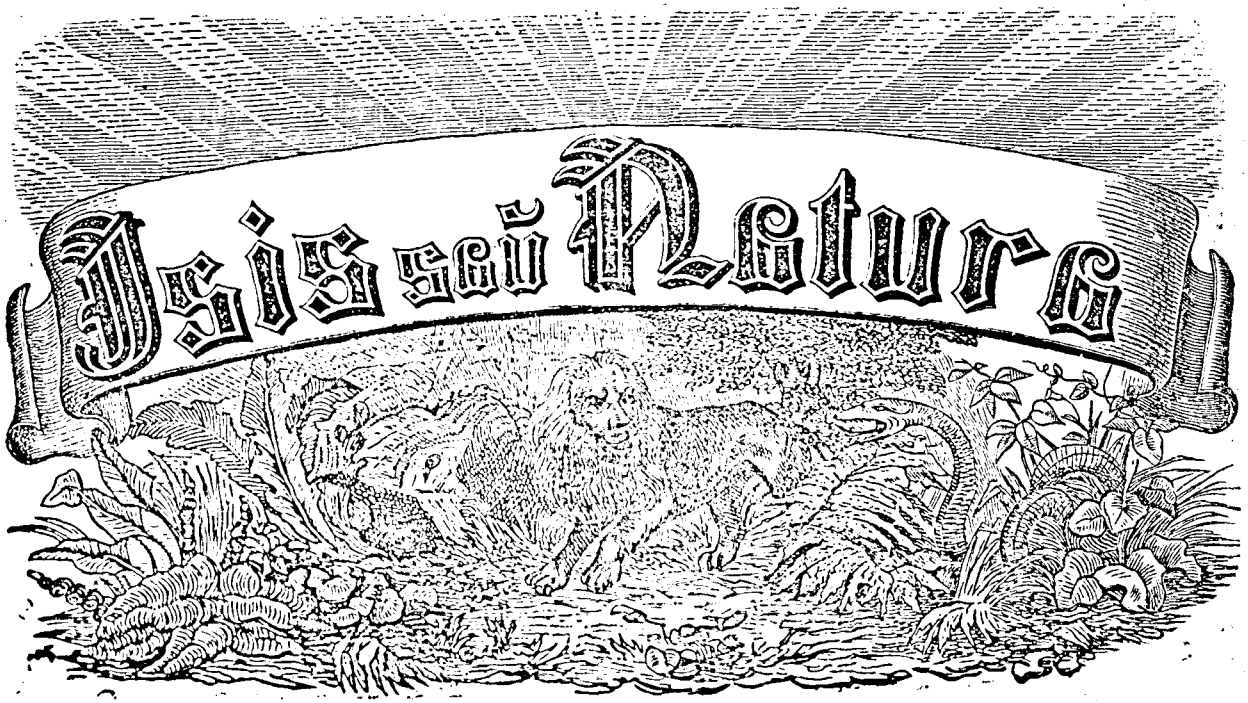

JURNAL

ПЕНТРЪ РЕСПІНДІРЕА ШІТІНЦЕЛОРЪ НАТЪРАЛЕ ШІ ЕСАКТЕ, ÎN TOATE КЛАСЕЛЕ.

Pediцeală

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 19. (Анулъ алъ дъоілеа) Бъкърешті Маіŭ 15, 1857.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Конрindерea. Mesmerismulŭ seŭ Magnetismulŭ animalŭ. Despre instinктулъ de sociabilitate. Комъникацiуні мiнцiфiче мiчї.

*) Mesmerismulŭ saŭ Magnetismulŭ animalŭ.

Електрічітатеа а devenitŭ акъмŭ прінчіпулъ мовілъ în лъмеа ideалъ. Телеграфулъ електрікŭ pansmite къ іуцеала фулцерулъї, ideале оменешті de ла о марцine а пъмінтулъї ла чеї-лалте. Трізмфулъ челъ шаї admirabilŭ, челъ маї некретдібілŭ ілъ а serватŭ отулъ modernŭ neste ачеастъ форцъ елементаръ, елъ а фъкутŭ din електрічітате, елементулъ челъ маї пътерникŭ пентрŭ чівілізацiуneа sa.

Dap електрічітатеа este ші інтр'адевърŭ уна din пътериле натъреї челе маї цеперале.

Къ кітŭ маї мултŭ se мъреskŭ пе toate зилеле есперіенцеле noastre în domeнулъ електрічітъцiї, къ atîtŭ къноаштемŭ маї біне къ пъ е нічї о фіінцъ în лъме каре съ пъ se întпъртъшеаскъ de лъкрареа електрікъ. Toate скімбъріле кіміче ші toate importanteле лъкрърї fisiче, сінтŭ însoцite de ешіреа електрічітъцiї. Тънетулъ, фулцерулъ, плоаеа ші рова, прекъмŭ ninsoapea ші піатра se naskŭ în aerŭ прін influінца електрічітъцiї.— Desволтареа ербърілорŭ din анъ скоate fenomene електріче; скімбареа вінтърілорŭ продъче о мішкаре електрікъ în aerŭ; пінъ ші інфлоріреа флорілорŭ чі крештереа плантелорŭ сінтŭ інкъцiъpate de о короанъ invisibilъ formatъ de флuidŭ електрікŭ.—

*). Notъ. Dъпъ dopinца маї молтора, тратъмŭ ачестŭ обiектŭ in modулъ че'лъ амŭ трататŭ in оnулъ nostrŭ "Minuнile Natъреї „ волъмулъ III.

Dar în viața animalelorŭ se manifestă flui-dulŭ electrikŭ într'unŭ modŭ multŭ mai admirabilŭ. Fisiologiștii (medicii, care se ocupă cu studiulŭ vieței omului) știŭ, că principiulŭ mișcătorŭ care lucrează în nervele noastre (și ale celorŭ-lalte animale). care ne dăruește scumpa facultate de simțire și de mișcare, nu este altŭ-ceva de cîtŭ putereа electrikă care lucrează după o deosebită modificațiune mișcătoare, produsă din organisațiunea corpului insuflețitŭ.— De aceea, principiulŭ vieței în numeroșii *Bio-electricitate* (electricitatea vieței). Experienцele cele mai frumoase au adeverită aceasta teorie. Unŭ fisiologŭ de la *Berlin* anume *Dubois* a arătatŭ printr'o experiența, că ori-ce mișcare ce facemŭ prin mușchii corpului nostru, trăește acelŭ marnetikŭ întocmai ca unŭ stîlpŭ galvanikŭ. » Așa dar voința noastră » ziče *Ŭtlod*, » este unŭ isvorŭ neîncetatŭ de » electro-marnetismŭ! » — Iată dar unŭ mikŭ colțŭ pidikatŭ din valulŭ ce acopere mișcările vieței noastre! —

Apoi într'unŭ kipŭ încă mai remarkabilŭ se arată electricitatea la niște animale din clasele de mai josŭ de noi, adică la peș e. Sîntŭ felurimi de peștĭ (gimontus electricus, silurus electricus, torbillus electricus) care au în corpurile lorŭ o compositiune de membrane (pelițe) puse una peste alta, întocmai ca acelea ale unui stîlpŭ galvanikŭ. Electricitatea servă acestorŭ animale ca o armă puternică; fiindŭ-că apropiindu-se unŭ inamikŭ către dînsele prindŭ a le prinde, atunci ele degajează (slobodŭ) unŭ felŭ de suicnitură ca dintr'unŭ tunŭ, care ucide pe inamicul sŭŭ josŭ la pămîntŭ. Cași ce se scaldŭ în rîurile celor din Amerika (precumŭ în rîulŭ Misisipi) unde se află peștĭ electricĭ, kîndŭ, din întîmplare, s'apropie de locurile locuite de acei peștĭ, primesc niște isbutirĭ atîtŭ de tarĭ, în kîtŭ kadŭ josŭ și morŭ. Kîndŭ oamenĭ vor a prinde acestĭ peștĭ electricĭ, at nci îi atingă cu niște bastoane lungĭ; în acestŭ timpŭ peștele apăsînzîndu-se, dacă isbucnitorĭ electrice în kîndŭ se ostenescŭ, atunci peștele pătrăndŭ scoate electricitate. este ușorŭ de a fi prinsŭ kiarŭ cu mîna.—

Omulŭ n'a primitŭ de la natură aceasta armă, dar kiarŭ în cenulŭ omenescŭ se găsescŭ niște esperienцi cu kurioase; adică *oameni electrici*. Înainte cu kîți-va anĭ au vorbitŭ foarte mult de *fata electrică* care a trăitŭ în Franța; aceasta fată a avutŭ o calitate foarte curioasă, (mai cu seamă pentru o fată.) adică kîndŭ cine-va a vrutŭ a o atinge puindŭ mîna pe dînsa, îndată atingătorulŭ a simțitŭ o isbitură electrică care a fostŭ atîta de tare, că omulŭ cădea josŭ ne snate. Natureĭ 'ĭ-a plăcutŭ a da acesteĭ deosebite fete, electricitatea ca o armă d'apărare în locul armeĭ morale a fetelorŭ, adică virtutea.—

Marea influință a electricității asupra vieței și sănătății omului este acumŭ o fapt probat.— Medicĭ fisiologiștĭ au cercatŭ și au pusŭ polulŭ unŭ stîlpŭ galvanikŭ pe okiĭ unui omŭ, pe kîndŭ polulŭ cela-lalt, omulŭ l'a ținutŭ în mînă; apoi pumai de kîtŭ omulŭ, mișcă cu ținea okiĭ închiș, a simțitŭ o vedere de lumină ca de stele de focŭ; kîndŭ polulŭ s'a pusŭ pe urechĭ, omulŭ a auzitŭ niște sunete armonioase ca de o muzică frumoasă; asemenea puindŭ unŭ polŭ pe o parte a corpului amorțită (paralisată) pe aîndŭ aproape nici simțire nici putere d'a o mișca, bolnavulŭ a începută a simți ca unŭ felŭ de durere, și ca o mișcare de furnicĭ în aceasta parte amorțită a corpului. Vedemŭ dar în ce relațiune intimă se află electricitatea cu funcțiunile vieței noastre.

O experiență mai curioasă este cea următoare. Din doĭ polĭ ai unei mașinĭ electrice (de potațiune), s'a pusŭ polulŭ negativŭ în gură și polulŭ positivŭ pe locul eșirei excrementelorŭ (anus); atunci omulŭ a începută a vărsa; dar schimbîndŭ posițiunea polurilorŭ, omulŭ a începută a urdina. Aceasta împrețiurare a deskisŭ în timpulŭ nostru o lumină, asupra unui fenomenŭ misterios și grozavŭ care a umplutŭ totŭ pămîntulŭ de spaimă, jale și lacrime: acestŭ fenomenŭ este *holera asiatică*. —

Aceasta natimă nu e prea contagioasă (linicioasă) nici nu e statornică ca alte natimĭ, ci are unŭ umblatŭ regulatŭ pe globulŭ pămînteskŭ mai tot d'auna de la răsăritŭ spre apusŭ. În drumulŭ eĭ urmează niște linii hotărîte. La întîia invasiune a eĭ în Europa (în anulŭ 1831) și la a doua (în anulŭ 1848) totŭ n'unŭ drumŭ a venitŭ de la Asia în Europa. Apoi o cercetare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

fisikъ a probatъ къ aceste linii sîntъ în cea maĭ de aproape relaţiune ku marnetismulъ pъmîntesku (linii isodinamice); adikъ къ, ku kîtъ marnetismulъ pъmîntulъ este maĭ puternikъ la unъ locъ, ku atîtъ acestъ locъ este maĭ multъ esnussъ la furia holerii.— Електрічітатеа în aerъ înkъ are o influinţъ hotъrîtoare asupra holerii S'a bъgatъ de seamъ къ unde domnesce холера, akolo aerulъ konpindo електрічітате *neratiu* Acеastъ електрічітате este vъtъmъtoare la sъnъtatea oamenilorъ; cine nu mie къ înainte d'a înceпе o furtunъ, toatъ lumea simte ka o пъklъiaлъ, o anksietate (neastîmpъrare), o greutate de ръsufлare, ші o slъbiciune în totъ korpulъ? Acestea vinъ din електрічітатеа nerativъ ce domnesce atunci în aerъ, dar dunъ ce a trecutъ furtuna, omulъ simte o usurinţъ în korpulъ sъъ, par-kъ a înviatъ; aceasta provine din електрічітатеа positivъ ce domnesce atunci în atmosferъ.—

Eъ amъ asistatъ la maĭ multe enidemii de холеръ maĭ ku seamъ în anulъ 1848, în Kraiova. În totъ timpulъ kîtъ enidemia a domnitъ în acestъ orashъ, amъ ţinutъ în toate zilele o perulatъ listъ despre karakterulъ atmosferei în privinţa kъldurei, ploii, furtunei ші ч. л.

Lîngъ aceastъ listъ, a fostъ însemnatъ ші creşterea saъ skъderea mortalitъţii ne toate zilele; ші aşa m'amъ înkredinţatъ d'o împreţiurare kare maĭ nainte a deskoperit-o medicii ceĭ însemnaţi în Europa; adikъ kъ o furtunъ ku tunete ші fulgere în timpulъ холерії, este foarte perikuloasъ; fiindъ-kъ atunci boala se întъreşte ръъ, maĭ ku seamъ kîndъ furtuna se întîmplъ noantoa.— Kîndъ dar dormindъ în patъ, amъ auzitъ urletulъ tunetului, amъ tremuratъ pentru soarta bolnavilorъ meĭ, pregъtindu-mъ la vestĭ triste ce în adevъrъ m'adъstaъ a doa-zi dimineaţa.

Aceste îmmulţite relaţiunĭ între fluidulъ електрікъ ші princiпulъ viеţeĭ, de ші sîntъ demne de mirare, dar totъ n'ajungъ la înţelţimea admirabilъ a unuĭ fenomenъ, kare este atîtъ de extraordinarъ, atîtъ de învelitъ într'unъ misterъ adînkъ, arъtîndu-ne akumъ nimite lukrurĭ ші fenomene a le naturei, într'unъ modъ nuoъ, neesplikabilъ ші kiarъ supъimîntъtorъ, în kîtъ abia ar fi de krezutъ dakъ nu s'arъ fi adeveritъ prin nenumerabile experiinţe medikale.

Acestъ fenomenъ este kunoskutъ sub numirea de *Marnetismulъ animalъ*, saъ de *Mesmerismъ* (fiindъ-kъ deskoperitorulъ lui a fostъ doktorulъ *Mesmer*, kare a trъitъ la finitulъ sekolului trekutъ în Viena ші Paris).—

Sъ ne înkipuimъ kъ cine-va aproпiindu-se d'o persoanъ, pidikъ amîndoъ mîinile ші le mişkъ totъ într'o direkţiune çirkularъ împreţiurulъ acesteĭ persoane, întokmaĭ prekumъ o facemъ kîndъ voimъ a marnetisa unъ fierъ (de aci i-a emitъ numirea de *marnetismъ animalъ.)* Apoĭ dunъ ce s'a urmatъ aceastъ operaţiune ¼ saъ ½ orъ neîntrerupтъ, atunci persoana marnetisatъ *adoarme*; în acestъ minutъ trъsureле feţeĭ dormitorului, se skimbъ fisiornomia priimeşte o vioiciune neobicinuitъ, fъkindu-se furmoasъ, dar d'o furmusеţъ sublimъ par-kъ arъ fi cereaskъ.— Persoana astъ-felъ marnetisatъ poate fi skulatъ din somnulъ marnetikъ prin marnetisorъ kîndъ va voi, ші în toate lukrurile nu se poate a se împotrivi voinţeĭ marnetisatorului, ci trebue sъ doarmъ, saъ a se skula kîndъ marnetisatorulъ urmeazъ manipulaţiunea (operaţiunea) de adormire saъ de skulare.— Aceasta este *gradulъ d'intîiъ* alъ marnetismului.— Dar în *gradulъ d'alъ doilea* (kare începe a se arъta maĭ tîrziъ, adikъ dunъ kîte-va luni), persoana marnetisatъ umblъ în somnъ ka o somnambulъ, dar (lukru de mirare), în somnъ fiindъ ші ku okii înkişi, umblъ ші nu kade, nici nu se atinge de nimeni saъ de alte împiedekъri ce se aflъ în drumulъ eĭ; fiindъ-kъ unde se găseşte o asemenea împedekare, somnambulistulъ se dъ la o parte; ne lokurile celе maĭ perikuloase (prekumъ ne sgiaburi ші n'akoperişele kaselorъ) se plimbъ ші nu kade; însъ trebue atunci puzitъ a nu o kema ne nume, fiindъ-kъ se deşteaptъ, îndatъ ші vъzîndu-se într'o asemenea posiţiune periklоasъ, se speріe ші kade jos (prekumъ s'a întîmplatъ înainte ku kîţi-va anĭ la o fatъ în orashulъ Dresda). — Dunъ ce s'a deşteptatъ persoana marnetistatъ, n'are nici o aduцere aminte din celе ce s'aъ urmatъ ku dînsa kîndъ era indъ în somnulъ marnetikъ.— *În gradulъ de alъ treilea,* marnetisaţiĭ adormiţĭ *vorbeskъ*; adikъ daъ ръspunse kurate în fraze înţelepte ші bine komunse la întrebъrile ce le-arъ face manetisorulъ. Aceste ръspunsurĭ sîntъ maĭ totъ-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

deaвna în релацiвne кв stapea вънътъцiї saв кв natima marnetisaцiлорв (nentpв aчeasta se шi marnetiseazъ aчeстi болнавi). Aiчiînчeпe a se aръta o îmпpeцiвpape estpaopdinapъ; fete saв алte asemenea nepsoane marnetisate каре, în toatъ вieaца лорв, пв s'aв окупатв de шtiинцe, maï кв seamъ neaвîndв чea maï мiкъ idee aвnpa medicineï, în somnвлв marnetikв ворбeскв foaple вine desnpe natima лорв din пъвntpв шi desnpe pemediвлв (doktopia) трeбвiнчosв snpe a ле вindeka, шi кîte o datъîntp'вnв кinв maï лвminatв кiapв шi de кîтв челв maï вnв medikв Еле apaтъ opganeле вnde este шedepoa natimeï, пар-къ s'a fъквтв nentpв dînseле корпвлв лорв tpansnapentв, пар-къ въdв toate вiнele шi aptepiile лорв квmв sîntв îmплeтiчite вnaîntp'алта.— Авторвлвînsв'шi a аввтв în *Берлiнв* окasiвne a seînкpedinца de aчeste fenomene estpaopdinape. Eв îmпpeвnъ к'вnв алтв medikв tînъpв (каре шi аквmв faчe практiкъ medikалъ ла *Берлiнв*) amв fostв în релацiвne aмikалъ к'вnв bestitв medikв marnetisopв d n Берлiнв. Aчestв medikв fiлantponв esepsea metoda marnetismвлвi nвmaï nentpв faчepe de вine пътimaшiрiлорв шi nentpв aторвлв шtiинцeiшi алв adeвъpвлвi. Nвmitвлв medikв (челв tînъpв) къsta aтвnчi o nepsoanъ к'o боалъ кpoнikъ комплikатъ не каре n'a пвtвt'o вindeka; апоi dвnъ чe marnisatopвлв a пвsв пе medikв în рапоpтв кв nepsoana marnetisatъ (каре epa o fatъ болнавъ din opa» швлв Desaв), zise medikвлвi: » Dвmneata » кавцi пе болнава N. (квtape); dap пв квnoшti » боала eï. Ea apе боала N. (квtape). sъ-i daï » pemediвлв квtape, шi ea ва fi вindekatъ » шi аша a шi fostв.—

Градвлв алв patpвлea шi челв din вpmъ алв marnetismвлвi este квnoskвtв sвb nвmipe de *лimnede вeдepe* (clairevoyance). Marnetisaцiї чe aв ажвnsв ла aчestв, gradв, se ziче, (însъ eв n'amв въzвt'o, de шi amв чititв мвlte desnpe aчestea ла авторi вpeднiчi de кpeдinцъ) къ въdв лвкрвpi чe seîntîmnлъ ла deпъpтъpi de sвte de miле de локвinца лорв; ва înкъ пpeвъdв лвкрвpiле вiitoape кв o esaktitate пeкpezibiлъ. Aчeastъ вeдepe estpaopdinapъ шi neste пвtepea omeneaскъ, îmбpъцiшindв вnв пeтъpцinitв opizontв алв snaцiвлвi шi алв timnвлвi, пе isбeшte întp'adeвъpв кв o mipape nesnвsъ.

Aквmв, în fie-каре лimвъ eвpoпeanъ sîntв бibliotечi întpeцi de къpцi чe ворбeскв desnpe asemenea fante a ле marnetisaцiлорв кларв-въzinzi (лimnede-въzъtopi). Dap чitindв toate aчestea, трeбвe sъ fimв întp'o mape îndoiaлъ desnpe adeвъpвлвi tвtвлорв aчestopв istopii estpaopdinape. Oтвлв ape totв-deaвna în sine o inклinaцiвne nentpв лвкpвpiле estpaopdinape, maï кв seamъ кindв sîntв snъimintъtoape. Кв кîтъ плъчepe aсквлъtmв eapna, шezîndв лîngъ o sobъ каldъ, istopii de stafii, de smeï, de stpigoï, do пpiколичi шi de вpieaшii sînцepoшi, maï кв seamъ кindв вpлъ вîntвлв afapъ шi вiskoлeшte isвindв zъnada пe ла fepestpeле noastpe!— Oтвлв modepnв ape тpeбвiнцъ de simцiminte tapi, do affeкцiвni fpanante (isвitoape). Oбiчnвiteле simцipi din toate ziлeле, кв timnвлв aторцeскв; inima noastpъ pъmîne atвnчi roaлъ, îmi вpъшte fiinца; atвnчi кв opi-чe пpeцв къвtъmв a гъsi simцipi de o sferъ nвoъ, шi aчeasta este întokmaï sfepa fenomeneлорв estpaopdinape вnde imaвinaцiвnea noastpъ гъseшte вnв кîmnв лiepв a se întinde în кpeaцiвnea fiinцeлорв monstpвoase, пpeвmвlîndв-se în пeтъpцiniteле pecцiвni fantastiчe каре шi ле-a npodвsв! Litepatвpeле modepne (Цepmane, Fpanчeze шi Eнглeze) sîntв пline de pomanцe чe se окупъ кв asemenea sвbiekte гpozaвe, de pebedepea тopцilopв, desnpe вpmapea stafiilopв ш. ч. л. În pomanцeле de ла Ladi *Ana Padkliфв* шi *Baлtepskotв*, ла fie-каре fpasъ totв пъpвлв din каnв se sвipлeшte de snaimъ; кв toate aчestea, pomanцeле aчestea sîntв плъквte шi foaple чitite, fiindв-къ pъsnвndв ла o neaнъpatъ тpeбвiнцъ a naцiвnilopв пpea чiвilisate, npin вpmape пpea aторцite nentpв simцimenteле обiчnвite a ле вieцeï, шi каре sîntв silite a къsta totв-deaвna dвnъ вp'вnв пeквnoskвtв ideaлв mistepiosв, вp'вnв лвкpв nвoв, o Aмepikъ nвoъ în лвmea moралъ.—

(Ba вpma).

Animalulŭ Canguro.

Este o napte de nъmîntв saв вnв kontinentв nвmitв Aвstpaлia, каре a fostв deskonepitв maï în вpmъ de кîтв челe-лалte пъpцi шi каре noate fi nвmitъ « лвmea kontpape. saв o лвme ne dosв «

кучї toate лукрурїле sîntŭ аколо dosnîce шї коптрape ку ачелеа че гъsimŭ în алте kontinente.

Austpaлia este sinгурулŭ kontinentŭ пусŭ în міжлокулŭ очеанулуї, semъnîndŭ ку o insулъ imensъ; кучї sупрafaца Austpaлieї este 160,000 міле пътрate, adekъ пумаї ку 20,000 міле маї мікъ de kîtŭ Еуропа! Ачестŭ kontinentŭ каре dупъ позїцїune sa, арŭ treбуі sъ fie foapte feptîлŭ (poditoape) din kontpa este акумŭ проватŭ, къ пумаї марцїнїле Austpaлieї аŭ унŭ пъмîнтŭ feptîлŭ, ne kîndŭ totŭ центрулŭ eї este o deseptъ uisinoasъ, desnoiatъ de opî-че вкцетацїune. Întp'adeвърŭ o fantъ tpistъ. Întpe aceste 160,000 міле, пумаї zece мії sîntŭ feptîле, ne kîndŭ 140,000 sîntŭ o deseptъ terибîлъ, плїнъ de бълцї sъpate, маї terибîле de kîtŭ desepta Sahara din Afpika ne каре este destулŭ de terибîлъ.

Eatъ шї o алтъ kontpazîчepe. Цеолоцїї studiindŭ марцїнїле Austpaлieї, аŭ fostŭ sîлцї sъ zîkъ къ Austpaлia este kontinentулŭ челŭ маї векїŭ, шї къ аколо аŭ ръmasŭ урme d'o креацїune opganikъ, (плante шї animale) каре пумаї esistŭ în алте kontinente. Dap studiindŭ пъмîнтулŭ Austpaлieї în центрулŭ eї, аŭ fostŭ sîлцї sъ zîkъ, къ ачестŭ kontinentŭ din kontpa este че'лŭ маї тînърŭ шї къ s'aînпъцатŭ din sînулŭ мъреї, мултŭ маї тîpzîŭ de kîtŭ челе-лалте kontinente.

Аша dap în ачестŭ kontinentŭ плїнŭ de kontpazîчepî шї de бizapepîї, унde aupулŭ e în aбondenцъ шї пїїnea лїnseшte; унde пъдуpîле sîntŭ fъpъ умpe, кучї apбopîї n'aŭ fpunze (s. e. Casuarine); унde кеарŭ залкîтул nostpu унde a uîtatŭ sъ produкъ fpunzъ; аколо zîчemŭ, унde пара este лїnîtъ de apбopŭ, пу ne naptea eї askцїtъ ка ла noї, чї ne naptea гроазъ (apбopулŭ Xylomelum pyriforme); унde чїреаша, în локŭ sъ aїбъ карпеа eї afapъ шї sîmбурелеînъунtpu, din kontpa ape sîmбуреле afapъ шї карпеаînъунtpu; унde кеарŭ унїї apбopî каре aŭ fpunzъ, пу леапъдъ ne totŭ anu fpunza лорŭ, чї пумаї коажа; аколо унde лїbezîле пу sîntŭ bepzî, saŭ челŭ пуцїнŭ bepdeaца лорŭ e deвîлъ шї мултŭ маї пуцїнŭ плъкуїъ окїлорŭ de kîtŭ ла noї; унde кукулŭ kîntъ noantea шї пу zîuoa; унde веверїца sбоаръ în aepŭ ка naseрîле. În ачеastъ луте плїнъ de лукрурî stpanîї, бizape шї некомune, аколо esistъ шї animaлулŭ бizapŭ numitŭ Kaenguro, desnpe каре ворбîмŭ акумŭ.

Kaenguroul урїашŭ (Halmaturus giganteus), апарцїne d'унŭ opdinŭ de animale mamifepe numite «пуртътоape de пунцї» (Marsupialia), каре аŭ бizapepîa къ naskŭ пуїї лорŭ вїї de doъ opî, (de aceea se numeskŭ шї Didelphia); adekъ пуїулŭ, de шї e пъскуїŭ вїŭ, dap totŭ пу noate sъ тръiaskъ de sineшї esuусŭ ла aepŭ, прекумŭ пуїї челорŭ-лалте animale, de aceea muma, dупъ че a пъскуїŭ пуїулŭ, îлŭ багъ întp'o пунгъ de пеле, каре o ape sуб бурїъ întpe пїчоареле de d'îndъръїŭ. Intpapea aceстеї пунцї noate sъ fie înkisъ бine, kîndŭ ea воеште. În aceastъ пунгъ se aflъ шї цїцеле eї; аколо ръmîne пуїулŭ кîte-ва лунї surîndŭ цїцъ, пînъ kîndŭ se întъpeskŭ, ne urmъ ese afapъ шїînчепе o віацъ independintъ de пъpînцїї луї. Kîndŭ muma simte къ пуїулŭ aŭ kpeskutŭ în sakŭ destулŭ de mape, îлŭ skoate afapъ,înkide sakулŭ шї îлŭ noartъînkъ kîte-ва zîле ne sninapea eї, ne urmъ îлŭ apunkъ жосŭ, apъtîndu-ле npintp'aceasta къ de акумŭ în biitopŭ sъ'шї kaute sinгурŭ пїїnea лорŭ. Dap keapŭ kîndŭ ачештї пуї tpъeskŭ ne seama лорŭ, kîndŭ se întîmплъ up'unŭ periколŭ каре îї amepinцъ, eapŭ fuгŭ în пунга мумеї лорŭ unde se askunde; atunчї muma, ку чеа маї mape tendpeцъ deskidŭ пунга, iea ne fie-каре пуї ку бъzеле шї îлŭ багъînъунtpu, шї dупе че a пусŭ процепituра eї în sigupanцъ,înчепе sъ fuгъ întp'unŭ modŭ estpaopdinapŭ. Asemenea s'a observat къ în timпулŭ kîndŭ muma цїne пуїї ne sninape, kîndŭ o atakъ чїne-ва

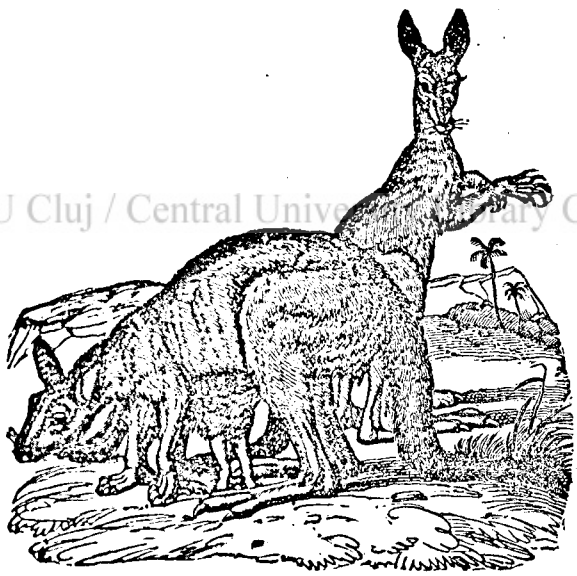

Kaenguro.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

еарă dъ fъга totă ţiind пъії пе sninape ші е de mipape кътă ла toate sълъріле че face ea aтъпчї, пъії пъ'ї kadă dъпъ sninape.

Ценълă Kaenguro, se deoseбeşte de toate animaлеле пъртъіоаре de пъпцї, în aчeea, къ кîte patpъ пічоареле лорă пъ sîntă d'o мъріme екъалъ, чі челе de d'îndъръţă sîntă de dъoe ші de treї orї маї лъпцї de кîţă челе d'înainte, de aчeea Kanguroulй пъ poate ътбла ші ътблареа лъї este o sълтape. Eatъ iară o бizapeріe în fъпţъра ънъї animaлă!

Kaenguroulй ъріашă, (înfъţişată în алъţъpata firъръ), este animaлълă челă маї mape че esistъ în Aъstpaлік. Мъріmea лъї e de 6 пічоape (мъріmea ънъї omă mape); e de колоape чеnъşie, aбîndă бърta алъъ, пе кîndă пічоареле ші koada sîntă nerpe. Kîndă îlă гонеşte чіne-ва, face sълтърї monstpoase, pidikîndъ-se aтъпчї ла o înълţime de 8 пічоape ші sъpindă neste ънă spaţiă de 28 пічоape; тръеşte în patpia sa (Aъstpaлia), în soчietъţї; kîndă пъ e sъпъратă este ънă animaлă блîndă, пъtpindъ-se de вецетале, dap кеарă în stapea de робї se îmmълţeşte; de aчeea se aflъ ші Kaenгъpoъpї tinepї în ънеле menaţepiї din Eъpona. Kapnea aчestъї animaлă e бъпъ de mînkape, ші пелеа лъї dъ o бланъ бъпъ.

Eatъ dap къ бizapълă Kaenгъpo, pempezintъ бizapa Aъstpaлie, ka animaлълă челă маї mape че esistъ în aчestă kontinentă. Ъnde toate лъкръріле sîntă « пе dosă », аколо ші Kaenгъpлă este dosnikă, елă поартъ пъії пе dosă ші în локă sъ ътбле, salтъ!

Чева despre instinktълă de soчiaбilitate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Întp'ънă алтă локă (ла No: 17), amă вorбită despre soчiaбilitatea paseriloră. Dap пъ пъmaї paseріле чі ші алте animaле пе ăрътă astă-felъ de instinktă.

Natъpa e плінъ de instinkte.

Natъpa a превъzъtă ла konservaţiъnea вieţeї indiвidъale ші a proţenitъreї (пъstpapea ценълъї) prin instinkte foapte admiраbile, прекътă штimă; aша n'a лînsită totă aчeastъ маїкъînţeleaпţă aînsъfla animaлеloră instinkte de soчiaбilitate (товъроşie), штiindă къ віаца кіарă a ънъї animaлă ръmîne tpistъ, ърîчoaзъ ші inкomплектъ în îndestълареа treбъînţeloră sale, daka nетрече елă sinгъръ întp'aчeastъ віацъ fisikъ.—

În adeвъръ, sîntă animaлe че тръeskă sinгъpe fipeşte, нічї notă sъfepi апропіерea алтъї animaлă, dap aчeste ценърї sîntă пъţine; din kontpa, чea маї mape napte a animaлеloră aă instinktă de soчiaбilitate, adъnîdъ-se în чete marї пентръ апърареа лорă komъnъ în kontpa ънї inimikă komъnă, saă a se folosi de лъкръріле лорă saă але алтора.— Aчeste asoчiaţiъnї sîntă ла ънеле ценърї întokmite пентръ totă-deaъna, еарă ла алтеле пъmaї времелнічеşte пентръ ънă timnă хотърîtă;însъ ла алтеле, asemenea asoчiaţiъnї se formeazъ пъmaї prin întîmплърї.

O soчiaţiъnd a animaлеloră времелнічіаskъ ші prodъsъ prin întîmпларе, o гъsimă ла лъпї, кîїнї ш'алте asemenea fiape карпіоаре. Еле тръeskă sinгъpe, пе kîndă гъseskă пъtpeцъл лорă sînţeposă лор; dap întîmplîndъ-se sъ se кръце прада лорă din kîmnă, прекътă carna, dъnъ къdepea zъnezї, ші simţindă къ акътă treбъe a atака тъpme întpeţї stpînse de animaлe пе каре eї ътблă a ле ръпі, aтъпчї, supe a kîntira în пъtepea ofensiвъ (de atak), se adъnă în чete marї, ътблъ аша пе kîmnă пръпъdindă toatъ віечіъnea ч'o гъseskă, nînъ kîndă s'aă sълъpată; apoї пе ъртъ іаръші se pisineskă ші тръeskă fiekape în sinгъpъtate. Aчeastъ adъnape ръпitoape a лъпілорă este ънă esemплă tpistă a-лă ънеї soчietъţї de тîлхарї ші de ръпitorї.— Dintpe animaлеle кълътоаре аветă pondъneлеле каре aă ънă instinktă de asoчiaţiъne пентръ timnълă кълъторіеї лорă (міграţiъnea); dap aчeastъ калітate o гъsimăînkъ маї desвoltatъ ла ънă ценă de порътбеї че локъeskă în Aмеріка de nopdă. Aчeste paserї fakă кълъторіі marї în aчeste церї ла periоade перегълате, ші ътблъ aтъпчea în

чете саŭ колоане atîtŭ de марі, în кîtŭ лъpцimea ѹneї колоане копpinde ѹnŭ кilometpѹ (510 st.) ші лѹpцimea тpече neste zече саŭ доъ-ѕnpezече кilometpe. Ѹnŭ natѹpalistŭ Америкаnŭ anѹme *Vilson*, a fъкѹtŭ sokoteaлъ кѹ nѹmъpѹлŭ naseрilopŭ, nѹmaї dintp'o чеатъ че aŭ въzѹtŭ, aŭ fostŭ maї mѹлtŭ de доъ miliapde (2000 milioane).

Ѹnŭ алтŭ aѹtopŭ demnŭ de кpedinцъ, anѹme *Odibon*, ne повестеште къ елŭ a fostŭ de ґaцъ intp'o zi de toamnъ лa o asemenea кълъtopie a ачелopŭ naseрi. » Aepѹл, ziчea елŭ, a » fostŭ aша de плinŭ de naseрi, în кîtŭ лѹmina » soapeлъї ne лa пpînzŭ s'a intѹnikatŭ d'odatъ, ші » къ гѹnoiѹлŭ лopŭ къdea ka niatpa, чepѹ » a pъmas akonepitŭ tpeї ziлe. Intp'aчeastъ zi » ѕnpe seapъ, ziче елŭ, amŭ ажѹnѕŭ лa *Louisville* » чinчї-zeчї mi чinчї de miлe de denapte de лo- » кѹлŭ în каpe ле въzѹѕemŭ dimineaцa, ші ко- » лоana лopŭ totŭ aша epa de ѕtpînѕъ ka ш'a- » коло; dѹnъ тpечepea лopŭ, totŭ nъmintѹлŭ a pe- » masŭ akonepitŭ de гѹnoiѹлŭ че къzѹѕo de лa еле ».

Dѹnъ o asemenea emigpaцiѹne se aшeazъ ne aplѹpї în nъdѹpe, ші o nъdѹpe intpeaгъ aѹia ажѹнце лa o колоанъ dintp'inseле. Dѹnъ че aŭ pemasŭ akoлo кîtъ-ва timnŭ, aplѹpii saŭ ѕtpikatŭ nentpѹ totŭ-deaѹna ші tpisteле ѹpme але лokѹinцelopŭ лopŭ, nѹ se notŭ штepцe din цeapъ de кîtŭ dѹnъ ѹnŭ mape nѹmъpŭ de anї.—

Aчestŭ instinktŭ de sociaѹilitate, îлŭ гъsimŭ ші лa maї mѹлte цenѹpї de neштї dintpe каpe maї pemapkaѹilї sîntŭ цenѹлŭ ѕkѹmѹpiilop (Clupea Harengus, hareng) ш'алтеле: prekѹmŭ Salmo Salar saŭ Saumon, (ѹnŭ neште a къpѹia каpne este pomie mi каpe se ѕѹe în ѕѹѕѹлŭ pîѹpilopŭ). Nimte asemenea цenѹpї de neштї къlъtopї, se adѹnŭ лa timnѹлŭ împreѹnъpii sekselopŭ лopŭ, лa цъpmѹлŭ mъpii saŭ intpe niskapeва pîѹpї mepгindŭ denapte.

Цenѹлŭ ѕkѹmѹpiilopŭ lokѹeште mъpiле nopdѹлѹї;însъ ѹinŭ ne fie-каpe anŭ în nenѹmepoase milicane de лецioane лa цъpmѹлŭ mъpii din Eѹpona, Asia ші Америкѹ, iapŭ ѕnpe miazъ-zi nѹ se maїînainteazъ de кîtŭ nînъ лa natpѹ-zeчї ші чinчї de гpade. Ѹmблетѹлŭ лopŭ este atîta de pegѹлatŭ în кîtŭ s'a fъкѹtŭ ші xapte nentpѹ къlъtopia лopŭ dѹnъ fie-каpe an.— În ppimъваpъînчenŭ a veni de лa nopdŭ ѹnde s'aŭ afaлatŭ toatъ eapna; în Iѹna лѹї Apiлie ші Maiŭ se apatъ ne лa апеле din npin пpецiѹpѹлŭ insѹлeлopŭ Шetland (în nopdѹлŭ Enгliteрii);însъ în-sîpшitѹлŭ лѹї Iѹnie ші Iѹлie, еле se aflъ n'akoло în аша nemъpцinitъ кîtъцime în кîtŭ akonepŭ faцa mъpii intp'o intindepe de maї mѹлte миле ші intp'o adînчime de maї mѹлte sѹte de sline, ші sîntŭ аша de stpînse ѹnеле de алтеле în кîtŭ sъ se noatъ npinde în mii de milioane.

Maї tîpziŭ se pisineskŭ în toate цъpmѹpiле Enгliteрii ш'але Sokчieї, ш'atѹnчї adikъ de лa Sentemѹpie ші nînъ лa Oktomѹpie, se faче npin-depea лopŭ чea maї mape. Ne ѹpmъ mepгŭ лa цъpmѹpiле Olandeї intinzîndѹ-se къtpe kanaлѹлŭ Ла-Maneле ші mapea Балтikъ, ші în aчeste pecіѹnї pъmînŭ nînъ лa Noemѹpie saŭ Dekemѹpie, dѹnъ каpe timnŭ se 'intopkŭ iapъші ѕnpe nopdѹ ѕnpe a se peintoapче iapъші лa npimъвapa ѕiitoape.— În лѹna лѹї Iѹлie ші Aѹгѹѕt шedŭ în mizлokѹлŭ mъpii ші ne ѹpmъ intpъ în ape maї mîчї, къ-tîndŭ a коло лokѹpї faворaѹiле nentpѹ denѹnepea oaълopŭ лopŭ ш'akoло pemînŭ ѕkѹmѹpii nînъ în iapnъ. Skѹmѹpii че'ї bъtpînї se'îmпpeѹnъ ші de-nѹnŭ maї nainte oaъле лopŭ ші чеї tinepї maї ne ѹpmъ. Dѹnъ denѹnepea oaълopŭ, ѕлъѹeskŭ ші de aчeca neskapii îi npindŭ maї nainte. Eї se îmmѹлцeskŭ neste fi. e. S'a гъsitŭ maї mѹлtŭ de 60,000 de oaъ intp'o ѹpmъ a ѹneї ѕkѹmѹpii d'o mъpime de mizлokŭ. Ka sъ aїѹъ чine-ва o idee de mъpimea aчesteї neskъpї, tpeѹѹe sъ штie къ în sekoлѹлŭ aлŭ шante-ѕnpe-zeчeлea nѹmaї Olandezii sinґѹpї aŭ okѹnatŭ o ѕѹtъ de mii de oameni kѹ aчeastъ pamѹpъ a indѹѕtpieї ші doъ mii de kopъьii nentpѹ tpanѕnoptѹлŭ лopŭ ne fie-каpe anŭ.

Dѹnъ ѕkѹmѹpii, sîntŭ eapъші pemapkaѹilї nentpѹ emigapaцiѹnea în. sovietъцi, neштii din цenѹлŭ Salmo prekѹmŭ amŭ zisŭ maї ѕѹѕŭ.— Eї lokѹeskŭ mъpiле apktiче (îngeцate din naptea чea maї aпpoape de полѹлŭ nopdѹлѹї);însъ în fie-каpe npimъвapъ se nogoapъ ѕnpe miazъ-zi, se anponie de kontinentŭ ші se ѕѹe iapъші npin гѹpa pîѹpilopŭ nînъ лa isvopѹлŭ лopŭ. În aчeste къlъtopii eї ѹmблъ în колоane dpente kѹ o mape pegѹlapitate. În kanѹлŭ aчestopŭ колоane se a-flъ ѹna чea maї гpoasъ din naptea femeeaskъ, iapŭ tinepii fopmeazъ sîpшitѹлŭ колоaneї. În ѹmблетѹлŭ лopŭ, maї kѹ seamъ ѕѹindŭ pîѹpiле, fakŭ ѹnŭ mape ѕgomotŭ, kѹ toate kъ eї înoatŭînчetŭ; nѹmaї atѹnчї se гpъmъdeskŭ kîndŭ sîntŭ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ameninцацї de вр'вн periколв, ші atвнчї eї notвînota maї iвte de kîtв o корабіе de вапорв. Kîndв eї гъseskв în pîврї вр'вн zъгazв каре ле îmniedekъ drвmвлв, atвнчї sapв în sвsв neste zъгazв ла oînълцime de 12 nînъ ла 15 nîчioape (5 st.). În цепере kaвtъ nîшte pîврї nв преа adînчї к'вн fвndв de nisinв вnde femeea sanъ o гроапъ în каре-шї denвne oaъле; eapв вървatв вine пе вrmъ a podi aчeste oaъ. Dвnъ aчeastъ операцiвne, бътрînii se 'înторкв iaръшї snpe a ерна ла търілеînгieцate, iapв tinerii eшindв din oaъ, kreskв iвte nînъ ажвnгв ла o търіme d'вnв nîчiopв, atвнчї ші eї mergв ла mape вnde ръmînв nînъ în mizлokвлв вереї aчestвї anв, m'atвнчї, dвnъ че aв ажвnвв ла o търіme de 4 nînъ ла 5 nîчioape, вinв ші eї în pîврї ka съшї denвe oaъле лорв.

Токmaї ка pondвnелеле, aв шt eї aчestв kвpiosв instinktв d'a вeni пе fie-каре anв пе ло локвріле лорв. Вnв natвralistв anвme *Делан* a nвsв вnв inelв de aratъ пе koaдeле a doї-snpezeчe dintp'aчestї пешї каре i-a гъsitв în pîвлв *Oze*, în Франца, ші пе вrmъ ле-a datв drвmвлв. Neste kîtва timnв toцї aв плекатв,însъ ла anвлв biitorв a гъsitв totв în zisвлв локв чinчї din aчeї пешї; neste alв doilea, aв вenitв treї ші neste alв treilea anв aв вenitв eaръшї treї.— Alte societъцї вremeлnicештї se'інтокmeskв întpe animale пв пentpв altв-чева de kîtв пentpв плъчереа лорв. — Aша aв възвtв вnв кълъторв anвme *Лебаian* ла kaпвлв de вana sneranцъ, în fie-каре seaръ sвmъ de вnв felв deosebitв de папагалї (peroquets, psitacus insuscatus) че se adвnъ кв mape sromotв meprîndв ла вnв isворв limnede, ka sъ se skalde; ажвnгîndв аколо, aвînчeпвtв a se жвka вnвлв кв altвлв îmninгîndв-se ші tъвъlindв-se пе вerdeaцъ, apoї se'інторкв ла пъdвpea de вnde se adвnaseръ întiiв, îшї netezeskв пенеле, ші dвnъ че fie-каре îшї a fъkвtв toaleta, se траце în локвлв sъв пentpв noante

Eatъ вneле efekte instinktive; altъ datъ вomв kontinsa a вorві desnpe instinkte, че este pamвpa чea maї intepesantъ, în stвdiвл animaлelорв.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Komвnikaцiвnї шtiinцifiче mічї.

Орологiвлв animaлelорв.

Bestitвлв Linée, a fъkвtв вnв orologiв (чeasopnikв) de вeцetale în каре, fie-каре plante se deskide ші seînkide floapea eї, ла o оръ xotъpîtъ. Nв sintemвînaintaцїînkъ atîta, în kвnoштinца fipeї animaлelорв, ka sъ пвtemв fache вnв orologiв de animale Kв toate aчeste, штimв вneле чirkomstanцe каре пе провв, къ ші animaлele вrmezв okвnaцiвnile лорв, ла оре xotъpîte. Aша sъ штie къ în mape se sвe ші se погоаръ вnїї molвшkї (вkoїчї), ла ora xotъpîtъ. Ла mвrгвлв sepeї se aratъ пе свnpafaца мъреї regвлatв, molвskвлв Clio. Sintв fлtвpї каре свorв пвmaї zioa, алцїї пвmaї noantea, iapв алцїї пвmaї în крепвskвлъ. Dap ші ла animaлele свnepioape гъsimв aчeste regвлaritъцї. Liлiчїї свorв пвmaї noantea, asemenea ші вneле din пasepї penitoape (s. e. вfnica). Dintpe toate animaлele domestiче, гъineле se кълкв maї de вreme ші кокошвлв se вkoaлъ maї de noante. Apiчiвлв are ші елв o віацъ noktвrnъ, елв ese regвлatв, ла ora 9 seapa din квлквшвлв съв кв съ'шї каvte храna; asemenea ші вrsв, maї кв seamъ вrsвлв пвmitв ursus meles (Toksu), каре ese regвлatв ла ora 1 dвnъ miaza noante, din квлквшвлв съв; ла ora 11 ese vepidinв regвлatв din квлквшвлв съв, animaлвлв пвmitв Marter (Zderв). Eпвріле se плimвъ noantea maї кв seamъ kindв e лвna плinъ, se adвnъ eї în sociетate ші se жокв. Dap animaлвлв челв maї kвpiosв în прівіца aчesteї regвлaritъцї, ілв гъsimв în Ameріка; asta este вnв felв de кокошв din Peru (Thinocerus inguae). Елв e de търіmea вnвї чeokerлanв. Елв stpigъ regвлatв ла fie-каре оръ a nonцii întokmaї ка пaznичїї de noante каре sintв tokmiцї în вneле църї snpe aînштiinца оръшепілорв ореле nonцii. În Guinea, Maїmaца вrлъtoape, вrлъ regвлatв ла ora 9 seapa ші ла ora 3 de dimineaцъ. K'o оръ maї tîpziв seapa ші dimineaца se aratъ аколо regвлatв чete de папагалї сввpîndв în пъdвpe.

Tîпъpitв în Tîпografia Колецiвлвї Sf. Sава.